

Salmar Aker Ocean As

Att:

Industriveien 51

7266 Kverva

Behandling av søknad om klarering av lokaliteten Frøya

Fiskeridirektoratet viser til søknaden fra Salmar Aker Ocean AS (SAO) om klarering av åtte utviklingstillatelser på lokaliteten «Frøya» i Norskehavet. Søknaden ble først sendt inn 5. januar 2021. Denne søknaden ble supplert med et «addendum» av 31. mai 2021, hvor lokalitetens plassering ble noe endret. Strømmålinger fra lokaliteten ble sendt inn 7. september 2021 og rapport med forundersøkelse ble sendt inn 15. oktober 2021.

1. Vedtak

Med hjemmel i lov av 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven) og forskrift av 7. november 2022 nr. 1929 om tillatelse til akvakultur for laks, ørret og regnbueørret (laksetildelingsforskriften) § 8-3, jf. § 2-1 andre ledd, gir Fiskeridirektoratet tillatelse til etablering av ny lokalitet.

Salmar Aker Ocean AS, org. nr. 923534717, får tillatelse til å etablere anlegg for akvakultur av laks på følgende lokalitet:

Nr: 45196 Navn: **Frøya**

Tillatelsen gjelder for følgende anleggsplassering:

	Posisjon (grader og desimalminutter)	
Midtpunkt:	64° 4.389' N	6° 20.896' Ø
Ytterpunkter:	1. 64° 4.434' N	6° 20.785' Ø
	2. 64° 4.438' N	6° 20.999' Ø
	3. 64° 4.344' N	6° 21.008' Ø
	4. 64° 4.340' N	6° 20.794' Ø

Ankerfester:	Posisjon (grader og desimalminutter)		
	1.	64° 05.465' N	6° 20.794' Ø
	2.	64° 05.181' N	6° 22.562' Ø
	3.	64° 04.423' N	6° 22.739' Ø
	4.	64° 03.733' N	6° 22.525' Ø
	5.	64° 03.313' N	6° 20.999' Ø
	6.	64° 03.597' N	6° 19.232' Ø
	7.	64° 04.344' N	6° 18.439' Ø
	8.	64° 05.118' N	6° 19.086' Ø

Lokaliteten godkjennes for en maksimal tillatt biomasse på 19.000 tonn.

Salmar Aker Ocean AS, org. nr. 923534717 tildeles, på bakgrunn av tilsagnsvedtak 22. februar 2019, åtte tillatelser à 780 tonn maksimalt tillatt biomasse til matfisk til utviklingsformål. Tillatelsene gis følgende registreringsnumre i Fiskeridirektoratets Akvakulturregister:

- HH-HH-0001
- HH-HH-0002
- HH-HH-0003
- HH-HH-0004
- HH-HH-0005
- HH-HH-0006
- HH-HH-0007
- HH-HH-0008

Utviklingstillatelsene gis fem års varighet fra datoen i dette vedtaket.

Disse tillatelsene etter akvakulturloven omfatter tillatelser etter matloven og forurensningsloven. Det er en forutsetning at fastsatte vilkår i disse tillatelsene blir fulgt.

Tillatelsene fritar ikke fra plikt til å innhente nødvendige tillatelser etter andre lover, eller plikt til å rette seg etter regler og påbud som er gitt med hjemmel i slike lover.

1.1 Vilkår

- Anlegget skal etableres i samsvar med Mattilsynets og Miljødirektoratets tillatelser, vilkår og godkjente plassering.
- Utviklingstillatelsene skal drives i henhold til tilsagn om utviklingstillatelser, 22. februar 2019. Tillatelsene kan i henhold til dette kun benyttes i det omsøkte konseptet «Smart Fish Farm», utenfor produksjonsområdene for matfisk i sjø av laks, ørret og regnbueørret, jf. produksjonsområdeforskriften § 3. Dette gjelder frem til eventuell konvertering, jf. laksetildelingsforskriften § 6-7.

- Biomasse fra utviklingstillatelser kan ikke benyttes på lokaliteter som ikke er klarert for utviklingstillatelser. Utviklingstillatelser er tillatelser som er tildelt til særlige formål, og kan ikke inngå i en selskapsbiomasse med ordinære, kommersielle matfisktillatelser, eller i konsernbiomasse, jf. akvakulturdriftsforskriften §§ 47 flg.
- Når endelig design av anlegget foreligger må Salmar Aker Ocean AS sende en redegjørelse til Fiskeridirektoratet hvor endringene i designet, sammenlignet med det opprinnelige designet som lå til grunn for tilsagn om utviklingstillatelser, beskrives og begrunnes. Selskapet må samtidig sannsynliggjøre at det endelige designet ligger innenfor rammene av de tildelte utviklingstillatelsene, og har en tilstrekkelig grad av rømningssikkerhet, jf. akvakulturloven §§ 10 og 12. Tillatelsene kan ikke tas i bruk før Fiskeridirektoratet har godkjent endringene.
- Anlegget skal merkes slik at det raskt kan identifiseres og slik at annen trafikk i området varsles. Når endelig design av anlegget foreligger må Salmar Aker Ocean AS sin plan for merking av anlegget sendes til Fiskeridirektoratet for godkjenning.
- Salmar Aker Ocean AS skal sende forslag til miljøovervåkingsprogram under drift til Fiskeridirektoratet for godkjenning innen 6 måneder før første utsett av fisk i anlegget. Programmet skal være tilpasset den planlagte driften på lokaliteten.

1.2 Registrering i Akvakulturregisteret

Lokaliteten befinner seg utenfor kommune- og fylkesgrenser. Grunnet en teknisk begrensning i Akvakulturregisteret er tillatelsene likevel registrert med kommune Smøla og fylkeskommune Møre og Romsdal. Vi har fjernet denne informasjonen fra den offentlige versjonen av Akvakulturregisteret. Data om kommune- og fylkestilhørighet vil imidlertid kunne være tilgjengelig dersom data fra registeret leses maskinelt. Den registrerte opplysningen om fylkes- og kommunetilhørighet for denne lokaliteten i Akvakulturregisteret skal ikke tillegges noen rettslig eller faktisk betydning.

2. Kort bakgrunn

Mariculture AS fikk 22. februar 2019 tilsagn om åtte utviklingstillatelser á 780 tonn maksimalt tillatt biomasse (totalt 6.240 tonn MTB) for utvikling av konseptet Smart Fish Farm. Tilsagnet ble i ettertid overført til Salmar Ocean AS (nå Salmar Aker Ocean AS/SAO). Tilsagnet utgjør den første delen av en akvakulturtiltattelse etter akvakulturloven § 5. Retten til produksjon oppstår først når tilsagnet er knyttet til en lokalitet og tillatelsen er registrert i Akvakulturregisteret, jf. akvakulturloven §§ 4 annet ledd og 5 første ledd.

Den 4. januar 2021 søkte Salmar Ocean AS (nå SAO) om klarering av lokalitet «Frøya» i Norskehavet, basert på tilsagnet om utviklingstillatelser. Totalt søkes det om at lokaliteten klareres for en lokalitets MTB på 19.000 tonn.

Utviklingstillatelsene skal legge til rette for utvikling av teknologi som kan bidra til å løse en eller flere av miljø- og arealutfordringene som akvakulturnæringen står overfor, jf. laksetildelingsforskriften § 6-6 første ledd. Ifølge retningslinjene vil dette blant annet kunne dreie seg om utvikling av oppdrettsanlegg som kan brukes lenger til havs og inne i fjorder. Begrunnelsen er at dette kan bidra til at tidligere uegnede arealer kan benyttes til oppdrett og at arealutnyttelsen i kystsonen totalt sett blir mer effektiv.

I tilsagnet om utviklingstillatelser (22. februar 2019) skriver Fiskeridirektoratet:

Søker har lagt til grunn en 100-årsstorm med signifikant bølgehøyde på 15 meter i prosjekteringen. Ifølge søker vil konseptet dermed kunne benyttes på eksponerte områder uten begrensninger langs hele norskekysten.

Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil det å designe anlegget for sjøtilstander som oppgitt i søknaden kunne åpne opp for akvakulturproduksjon på store arealer langs norskekysten. Uttesting på denne type lokaliteter vil etter direktoratets vurdering medføre at anlegget utsettes for betydelig tøffere miljølastere enn det næringens alminnelige kommersielle teknologi i dag kan håndtere. Fiskeridirektoratet finner at prosjektet kan bidra til å løse næringens arealutfordringer.

Den omsøkte lokaliteten Frøya ligger ca. 45 nautiske mil utenfor grunnlinjene. Lokaliteten ligger i det sør-vestre hjørnet av området Frøyabanken nord som er besluttet at skal konsekvensvurderes for havbruk til havs ved kongelig resolusjon 11. november 2022.

Søknaden har vært ute til høring på Fiskeridirektoratets nettsider og i Norsk lysingsblad.

3. Søknaden

Den 4. januar 2021 søkte Salmar Ocean AS (nå SAO) om klarering av lokalitet «Frøya» i Norskehavet, basert på tilsagn om åtte utviklingstillatelser á 780 tonn maksimalt tillatt biomasse (totalt 6.240 tonn MTB). Det søkes om at lokaliteten klareres for en lokalitets MTB på 19.000 tonn.

I søknaden beskrives blant annet anlegget Smart Fish Farm sine teknologiske og driftsmessige løsninger. Videre beskrives den omsøkte lokaliteten. Herunder redegjøres det for miljøtilstand, og eksisterende miljø- og arealinteresser. Søknaden omfatter også en beskrivelse av planlagte og eventuelle utilsiktede utslipp fra anlegget, samt en beskrivelse av hvordan fiskehelse og fiskevelferd skal ivaretas i anlegget.

28. mai 2021 sendte SAO inn et tillegg (addendum) til søknaden. Som følge av tilbakemeldingene etter høringen valgte SAO å endre beliggenheten for lokaliteten med rundt 11 km i nordvestlig retning fra den opprinnelige omsøkte lokasjonen. Selskapet skriver at ved å gjøre denne endringen er det deres vurdering at det vil bidra til å imøtekomme tilbakemeldinger fra de ulike forvaltningsorganene, næringsinteresser,

interesseorganisasjoner og hensynet til sårbare områder. Den nye lokasjonen ligger innenfor havbruk til havs-området Frøyabanken nord.

Følgende dokumentasjon er vedlagt søknaden:

- Områderelatert konsekvensutredning for Smart Fish Farm: Resultater fra områdeanalysen, SINTEF Ocean AS, 18.03.2021
- Områderelatert konsekvensutredning for Smart Fish Farm: Modellering og spredning av fekalias og fôrspill, SINTEF Ocean AS, 19.03.2021
- Analyse og sammenligning av målte og modellerte strømdata for SFF, SINTEF Ocean AS, 25.05.2021
- MariCulture Smart Fishfarm, Metocean Design Basis, Haltenbanken II, Norce Norwegian Research Center AS, 12.11.2020
- Miljørisikoanalyse av havbasert oppdrett – nytt område, Akvaplan niva, 31.05.2021
- Visuell kartlegging, DNV, 3.05.2021
- Fiskevelferd i bølger og strøm på utaskjærs lokaliteter, Ocean Farm 1, 11.12.2020
- Seismiske undersøkelser og mulige effekter på laks i havmerder, kunnskapsstatus 2021, Kongsberg maritime, Salmar Ocean
- Utfyllende informasjon til Miljødirektoratet i anledning søknad om lokalitet i Norskehavet, 28.05.2021
- Utfyllende informasjon til Mattilsynet i anledning søknad om klarering av lokalitet for Smart Fish Farm pilotprosjekt i Norskehavet, 28.05.2021
- Smart Fish Farm, Strømmålinger, 30.08.2021
- Forundersøkelser av planlagt oppdrettslokalitet i Norskehavet, DNV, 15.10.2021

4. Regelverk

Lov 17. juni 2005 nr. 79 om akvakultur (akvakulturloven) regulerer all akvakulturproduksjon i Norge, jf. lovens §§ 2 og 3. Ifølge § 3 første ledd kommer loven til anvendelse på norsk territorium, i Norges økonomiske sone og på kontinentalsokkelen.

Akvakulturloven § 4 første ledd, første punktum slår fast at «[d]epartementet kan gi tillatelse til å drive akvakultur (akvakulturtillatelse) etter §§ 6 og 7».

Akvakulturloven § 6 oppstiller generelle vilkår for tildeling av akvakulturtillatelse. Ifølge § 6 andre ledd kan departementet «...i forskrift gi nærmere bestemmelser om tildeling av akvakulturtillatelse, herunder krav til søknad og kriterier for innvilgelse av søknad og gi nærmere bestemmelser om hvilke søknader som skal behandles av fylkeskommunen».

Forskrift om tillatelse til akvakultur for laks, ørret og regnbueørret (laksetildelingsforskriften) er gitt med hjemmel blant annet i akvakulturloven § 6. Laksetildelingsforskriften § 2-1 andre ledd slår fast at

«Utenfor én nautisk mil utenfor grunnlinjene kan Fiskeridirektoratet etter søknad gi tillatelse etter denne forskriften.»

Ettersom SAO er tildelt utviklingstillatelser etter laksetildelingsforskriften kapittel 6, behandler Fiskeridirektoratet søknaden om lokalitetsklarering etter de generelle reglene i laksetildelingsforskriften kapittel 8. Laksetildelingsforskriften kapittel 4 gir regler om akvakulturtillatelser for matfisk på lokaliteter til havs, men dette forutsetter en egen tildelingsprosess for havtillatelser som ikke passer for søknaden til SAO.

Laksetildelingsforskriften § 8-3 fastsetter generelle vilkår for klarering av lokalitet:

«Lokalitet for akvakultur kan klareres dersom

- a. det er miljømessig forsvarlig;
- b. det er foretatt en avveining av arealinteresser med særlig vekt på
 1. søkers behov for areal til planlagt akvakultur,
 2. alternativ bruk av området til annen akvakultur,
 3. annen bruk av området, og
 4. verneinteresser som ikke omfattes av bokstav d, herunder vedtak om vern etter lov 29. mai 1981 nr. 38 om viltet;
- c. det er gitt tillatelse som kreves etter
 1. lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.,
 2. lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensinger og om avfall,
 3. lov 21. juni 2019 nr. 70 om havner og farvann,
 4. lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann og
 5. lov 19. juni 2009 nr. 97 om dyrevelferd; og
- d. det ikke er i strid med
 1. vedtatte arealplaner etter plan- og bygningsloven,
 2. vedtatte vernetiltak etter kapittel V i lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold, eller
 3. vedtatte vernetiltak etter lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner.

Fylkeskommunens vedtak om klarering av lokalitet i sjø og ferskvann skal minst omfatte akvakulturanlegget, areal i overflaten, vannsøylen og arealet på bunn. Vedtaket skal også omfatte fortøyningspunkter og flåte med tilknytningspunkter mellom flåte og produksjonsenhetene er det er aktuelt.

Forvaltningsmyndigheter for fiskeri-, vilt-, naturvern- og friluftsinnteresser skal gis adgang til uttalelse før lokalitet klareres etter første ledd.»

5. Fiskeridirektoratets vurdering

5.1 Miljømessig forsvarlig

For at Fiskeridirektoratet skal kunne klarere lokaliteten må det for det første være «miljømessig forsvarlig», jf. laksetildelingsforskriften § 8-3 første ledd, bokstav a.

Bestemmelsen er lik akvakulturloven § 6 første ledd, bokstav a. I merknadene til akvakulturloven § 6 i lovens forarbeider (Ot.prp.nr.61 (2004-2005)) uttales det at bestemmelsen stiller et krav om at den omsøkte produksjonen skal være miljømessig forsvarlig. Videre følger det av forarbeidene at forsvarlig etter denne bestemmelsen skal forstås på samme måte som forsvarlig etter lovens § 10, første ledd. Akvakulturloven § 10 oppstiller miljønormen:

«[a]kvakultur skal etableres, drives og avvikles på en miljømessig forsvarlig måte.»

Det følger av merknadene til miljønormen i akvakulturloven § 10 i Ot.prp.nr.61 (2004-2005) at akvakultur skal drives slik at produksjonen ikke på noe tidspunkt fører til vesentlige negative effekter på miljøet.

Videre står det i forarbeidene til miljønormen at med miljømessig forsvarlig menes at driften skal være forsvarlig både i forhold til forurensing og økologiske effekter, herunder biologisk mangfold.

«Bestemmelsen omfatter så vel tekniske innretninger som at visse oppgaver må utføres eller kontrolleres av kompetente fagpersoner, og etter bestemte prosedyrer.»

Ifølge forarbeidene vil akvakultur etter sin art ha innvirkning på miljøet. Tillatelse til akvakultur innebærer at myndighetene aksepterer en viss påvirkning på det omkringliggende miljø. Kravet til forsvarlighet setter imidlertid grensen for akseptert påvirkning ved skadelige konsekvenser. «Sannsynligheten for at skade kan oppstå og størrelsen på eventuell skade må vurderes. Skader i forhold til sentrale miljømål vil for eksempel ikke tillates. Hva som anses som forsvarlig vil kunne endres over tid i takt med økende kunnskap og teknologisk utvikling. Vurderingen vil bero på et bredt faglig skjønn som omfatter blant annet kunnskap om arten og det lokale økosystem. Vurderingen skal også omfatte en avveining mellom hensynet til næringsutvikling og andre samfunnshensyn.»

Også naturmangfoldloven (Lov-2009-06-19-100) kan få betydning for vurderingen av om en omsøkt akvakulturproduksjon er «miljømessig forsvarlig».

Naturmangfoldloven § 7 slår fast at prinsippene i lovens §§ 8 til 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet.

Naturmangfoldloven § 8 stiller krav til kunnskapsgrunnlaget og slår blant annet fast at offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologisk tilstand, samt effekten av påvirkninger.

Naturmangfoldloven § 9 oppstiller føre-var-prinsippet som innebærer at det skal tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet, når det treffes en beslutning

uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmangfoldet.

§ 10 slår fast at en påvirkning at et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

Prinsippet i § 11 om at forurenser betaler, og prinsippet i § 12 om miljøforsvarlige teknikker, driftsmetoder og lokalisering kommer ikke direkte til anvendelse i norsk økonomisk sone, jf. naturmangfoldloven § 2, tredje ledd. Prinsippene er likevel i stor grad ivaretatt gjennom akvakulturregelverket.

Fiskeridirektoratet legger naturmangfoldlovens prinsipper til grunn ved vurderingen av om lokaliseringen vil være «miljømessig forsvarlig», jf. laksetildelingsforskriften § 8-3 første ledd.

Miljøpåvirkning fra utslipp

Søker har sendt inn dokumentasjon på nåværende miljøforhold på den planlagte lokaliteten. Dokumentasjonen beskriver nå-tilstanden for en rekke parametere brukt i miljøovervåking. Dokumentasjonen vil fungere som referansemateriale ved oppfølgende miljøundersøkelser under driften av anlegget.

DNV har utført fysiske strømmålinger på to lokasjoner, én ved det planlagte senterpunktet til anlegget samt én ca. 10 000 meter nord for det planlagte senterpunktet til anlegget. Strømmålingene viser at retningen på strømmen i hovedsak går mot nordøst, sydøst og nordvest. Strømhastighetene lå i hovedsak mellom 0,1 m/s til 0,2 m/s med noe høyere strøm målt i de øvre vannlagene. Strømningsbildet mellom de to forskjellige lokasjonene var forholdsvis likt, men med noen lokale forskjeller.

Det er i tillegg utført modelleringer av strømforhold tilknyttet Sintef rapport 2020:00381 *Områderelatert konsekvensutredning for Smart Fish Farm*. Modellingene er gjort for henholdsvis to år, et med svak strøm (2010) og et med antatt sterk strøm (2015). Resultatet fra modelleringene viser en gjennomsnittlig strømstyrke på 20 meter på 16,3 cm/s i 2010 og 18,8 cm/s i 2015. Ved bunnen viste målingene henholdsvis 8,1 cm/s i 2010 og 8,8 i 2015. Selve strømbildet er relativt likt for begge årene hvor hovedstrømretningen beveger seg fra sørøst til nordvest, med hovedvekt mot øst. Resultatene fra modelleringene sammenfaller til en viss grad med de fra de fysiske strømmålingene.

De utførte modelleringene har også tatt for seg simulert spredning av organisk materiale i form av fôrspill og faeces. Modellingene viser at organisk materiale vil sedimentere rundt senterlokasjonen av det planlagte anlegget med noe større spredning i østlig/nordøstlig retning. Dette vil få betydning for hvor SAO må utføre miljøundersøkelser under drift av anlegget.

Miljøforholdene på lokaliteten er dokumentert gjennom forundersøkelsen utført av DNV i 2021, undersøkelsen inneholder hydrografiske målinger, sedimentsammensetning, kjemiske analyser av sedimentet samt bunnfaunaanalyser.

De hydrografiske målingene inkluderer målinger av oksygeninnhold, temperatur og saltholdighet. Målingene viser relativt homogene vannmasser med et stratifiseringslag på rundt 50 meters dyp. Oksygeninnholdet ved de undersøkte stasjonene avtok svakt ned til om lag 50 meters dyp fra hvor det holdt seg stabilt ned mot bunnen. Bunnvannet hadde et oksygeninnhold på om lag 6 ml O²/l som tilsvarer Miljødirektoratets tilstandsklasse I «svært god» iht. veileder 02:2018 – klassifisering av miljøtilstand i vann.

Analysen av sedimentsammensetningen viser at sedimentet ved de undersøkte stasjonene i hovedsak bestod av sand/grus med en andel mellom 77 % og 67 %, med et innslag av silt/leire på 23 % til 33 %. I områder med sterk bunnstrøm domineres som regel sedimentet av større partikler mens finere partikler vil føres bort. Ifølge rapporten tyder undersøkelsene på at det er god bunnstrøm ved de undersøkte målestasjonene, noe som gjenspeiles i strømundersøkelsene.

De kjemiske analysene av sedimentet inkluderte målinger av totalt organisk materiale (TOM), totalt organisk karbon (TOC) samt nitrogen og kobber. Målingene av organisk materiale tyder på lav organisk belastning ved de undersøkte stasjonene. Analysene av kobberinnholdet i sedimentet viste lavt innhold av kobber i sedimentet tilsvarende beste tilstandsklasse, I «bakgrunn», iht. Miljødirektoratets veileder 02:2018 – klassifisering av miljøtilstand i vann.

Analysene av bunnfaunaen viste meget gode miljøforhold ved lokaliteten med høy faunadiversitet med en stor andel sensitive arter samt ingen forurensingsindikerende arter.

Miljøforholdene ved lokaliteten er også dokumentert med en visuell undersøkelse utført med ROV. Hensikten med denne undersøkelsen har blant annet vært å se etter truede arter og naturtyper som kan påvirkes negativt av det planlagte anlegget. De visuelle undersøkelsene viste at havbunnen ved lokasjonen var homogen, flat og ensformet og bestod i all hovedsak av sand/mudderbunn med noen få innslag av puk og grus. Observert bentisk megafauna bestod i hovedsak av suspensjons-eterer som sjøpølser, anemoner, sjøfjær samt gravende krepsdyr og kråkebolle. Det ble observert noe svamper i hovedsak tilknyttet de få områdene med hardere substrat. Det ble ikke observert habitater som ville blitt klassifisert som sårbare i henhold til OSPAR eller norsk rødliste for naturtyper, det ble heller ikke observert arter som er vurdert som truet eller nær truet på Norsk rødliste for arter.

Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil lokaliteten kunne være egnet for akvakultur. Som gjennomgått over fremgår det av forarbeidene til miljønormen i akvakulturloven § 10 at akvakultur etter sin art vil ha innvirkning på miljøet. Som for all akvakultur med fisk i sjø vil det være nødvendig å videre dokumentere påvirkningen av driften av det planlagte akvakulturanlegget på miljøet, jf. bl.a. akvakulturdriftsforskriften § 35. De allerede utførte miljøundersøkelsene vil kunne fungere som gode referanser for dette.

Rømmingssikkerhet

Det presiseres i forarbeidene til miljønormen i akvakulturloven § 10 at kravet til miljømessig forsvarlighet også omfatter den tekniske innretningen.

Smart Fish Farm-prosjektet ble gitt tilsagn om utviklingstillatelser 22. februar 2019. Formålet med utviklingstillatelsene var å legge til rette for at ny kunnskap, eksisterende kunnskap fra forskning eller praktisk erfaring kunne brukes til å utvikle teknologi som kunne bidra til å løse en eller flere av miljø- og arealutfordringene som akvakultur-næringen stod overfor. En av de store miljøutfordringene i akvakultur-næringen var og er rømming av fisk. Det ble derfor som en del av saksbehandlingen av søknaden om utviklingstillatelser foretatt en vurdering av rømmingsrisikoen i konseptet. Fiskeridirektoratet viser til disse vurderingene. Oppsummert vurderte Fiskeridirektoratet i tilsagnet om utviklingstillatelser at prosjektet kunne bidra til å redusere næringens miljøutfordringer knyttet til rømming av fisk.

Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil hvorvidt det vil være miljømessig forsvarlig å etablere akvakulturproduksjon som omsøkt i Norskehavet være avhengig av at rømmingsrisikoen ikke er for høy. Etter tildeling av utviklingstillatelser har søker endret konseptet noe. Fiskeridirektoratet er også orientert om at SAO jobber med ytterligere endringer. Fiskeridirektoratet finner det lite hensiktsmessig å gjøre en ny vurdering av rømmingsrisikoen på dette tidspunktet, og vurderer at det er tilstrekkelig at den endelige vurderingen tas på et senere tidspunkt i prosessen, men før anlegget tas i bruk (se vilkår i punkt 1.1). Vi finner det imidlertid ikke sannsynlig at eventuelle endringer vil rokke ved vurderingen av rømmingssikkerhet som ble gjort i tilsagnsvedtaket.

I akvakulturdriftsforskriften § 47a er det en begrensning på at antall fisk per produksjonseenhet i sjø ikke skal overstige 200 000. En forutsetning for å realisere Smart Fish Farm, slik konseptet er beskrevet, er innvilgelse av dispensasjon fra akvakulturdriftsforskriften § 47a. Vurdering av rømmingsrisiko er også helt sentralt når Fiskeridirektoratet behandler slike dispensasjonssøknader. Det må da foreligge et endelig design på anlegget og dets systemer som er relevant for forebyggende og konsekvensreducerende tiltak mot rømming av fisk. Videre er beredskapsplaner relatert til rømming sentralt.

Norges jeger og fiskerforbund (NJFF) gir i sitt høringssvar til SAO sin søknad om lokalitetsklarering uttrykk for en bekymring knyttet til mulige rømmingshendelser fra Smart Fish Farm. NJFF skriver at de er skeptiske til om det under ekstremvær på lokaliteten vil være mulig å senke ned et ekstra nett på utsiden av eventuelle hull og skader på hovednettet til Smart Fish Farm, og dermed forhindre rømming.

Som nevnt vil Fiskeridirektoratet gjøre en ny vurdering av rømmingsrisikoen når endelig design av anlegget foreligger. Vi har likevel vurdert innspillet fra NJFF.

Ifølge søker har Smart Fish Farm et hovednett (Type Kikkonet) med lastmåling på vertikale tau. Lastmålingen kan benyttes til å indikere om det har oppstått brudd på

nettintegriteten. På utsiden av hovednettet er det en sekundær nettingstruktur i skvalpesonen som skal forhindre drivende objekter fra å skade hovednettet.

Smart Fish Farm skal være døgntkontinuerlig bemannet, og nettet vil overvåkes daglig med en vaskerobot som skal kunne avdekke degradering og slitasje. Notpanelene skal ha vertikale dyneema tau med 70 cm mellomrom. Dette gjør at skade på nett begrenses til en smal seksjon. Dersom det avdekkes en skade over vannlinjen vil denne håndteres ved at det festes et nett over skaden. Dersom skaden er under vann vil Smart Fish Farm, avhengig av skadens plassering, kunne de-ballasteres slik at skaden kommer over vannlinjen og deretter dekkes over, eventuelt at skaden utbedres ved bruk av ROV.

Ifølge søker viser nye analyser og risikovurderinger at reparasjon av hull under en storm gir stor risiko for nye skader fra reparasjonsutstyr som blir tatt av eller påvirket av bølger. Beredskapen består derfor i å de-ballastere Smart Fish Farm, opp slik at skaden kommer opp av vann, for så å utføre reparasjon så snart været tillater det.

Sammenliknet med tradisjonelle akvakulturanlegg med sirkulære plastflytekrager vil Smart Fish Farm ha en høyere grad av overvåking. Dette inkluderer kontinuerlig bemanning, overvåking med ROV, øvrig sensorikk og instrumentering og automatiserte operasjoner. Videre vil det heller ikke være mulig å entre et tradisjonelt akvakulturanlegg under storm. Her må anlegget ri av stormen, og deretter inspiseres for skader. På Smart Fish Farm er personell til stede også under stormer, så responstiden ved oppdagelse av en uønsket hendelse vil derfor i utgangspunktet være kortere enn for tradisjonelle akvakulturanlegg. Anleggets innhegning skal bestå av notpaneler utspent i et rammeverk. Dette gir mindre defleksjon enn en tradisjonell not, hvilket kan begrense utilsiktet kontakt med øvrige strukturelementer og ekstrautstyr.

NJFF frykter også at det vil være vanskelig å drive noen form for effektiv gjenfangst ute i åpent hav etter en eventuell rømming. De frykter at rømt fisk vil kunne spres over store områder, og at dette gjør det vanskelig å planlegge i hvilke elver og regioner det skal iverksettes tiltak. På den bakgrunn mener NJFF at all fisken i anlegget må individmerkes.

Fiskeridirektoratet erkjenner problemstillingen som NJFF beskriver angående spredning av rømt oppdrettslaks. Desto lengre ute fra land rømmingskilden ligger, desto vanskeligere vil det være å forutsi hvor fisken ender. Problemstillingen bøtes derimot på med strengere tekniske krav knyttet til oppdrettskonstruksjonen og dens funksjoner. Forebygging mot uønskede hendelser og preventive barrierer er her sentralt.

NJFF mener at all fisken må individmerkes. Individmerking vil derimot ikke hindre spredning av rømt oppdrettslaks. Individmerking gir, dersom individmerket fisk fanges, mulighet til å finne kilden til rømming, og dermed fordele kostnader knyttet til miljøovervåking og utfisking. Dette vil kunne være med å sikre at forurenser betaler. Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil imidlertid ikke individmerking ha betydning for hvorvidt det vil være miljømessig forsvarlig å klarere lokaliteten.

Etter Fiskeridirektoratets vurdering tilsier hensynet til rømmingssikkerhet at det er miljømessig forsvarlig å klarere lokaliteten. Vi stiller imidlertid som vilkår for tillatelsen at rømmingssikkerhet skal vurderes på nytt når endelig design av anlegget foreligger (se punkt 1.1).

Samlet belastning

Ifølge naturmangfoldloven § 10 skal en påvirkning på et økosystem vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for. Ettersom miljødokumentasjonen viser gode og tilsynelatende upåvirkede forhold ved lokaliteten, har Fiskeridirektoratet kommet til at prinsippet om samlet belastning ikke taler mot klarering av lokaliteten. Utslipet fra Smart Fish Farm vil betegnes som hovedutslippet i området, noe som skal følges opp under driften av anlegget.

5.2 Forhold til verne- og arealplaner

Klarering av lokaliteten strider ikke mot vedtatte arealplaner eller vernetiltak, jf. laksetildelingsforskriften § 8-3 første ledd, bokstav b.

5.3 Avveining av arealinteresser

Det må videre foretas en avveining av arealinteresser, jf. laksetildelingsforskriften § 8-3 første ledd, bokstav c.

Det følger av tilsagn om utviklingstillatelser til konseptet Smart Fish Farm at anlegget skal etableres på en lokalitet utenfor plan og bygningslovens virkeområde, men innenfor akvakulturlovens virkeområde. Det foreligger ingen lokaliteter i dette området i dag. Det vil være avgjørende for SAO å få klarert en ny lokalitet som er egnet for akvakulturproduksjon med det omsøkte anlegget. Ifølge SAO er det foretatt en rekke undersøkelser som viser at den omsøkte lokaliteten er egnet.

Ifølge Fiskeridirektoratet sine analysekart ligger den omsøkte lokaliteten i et område som er lite benyttet til fiskeri i dag. Det begrensede fisket i området foregår primært med line. Dette fisket vil ikke kunne foregå innenfor sikkerhetssonen til anlegget, og heller ikke innenfor det området som okkuperes av fortøyningene.

Til den opprinnelige omsøkte plasseringen for lokaliteten viste både Norges Fiskarlag og Fiskebåt til konflikt med fiske-, gyte- og oppvekstområder. Om den gjeldende plasseringen skriver imidlertid Norges Fiskarlag (2.07.2021) at det er relativt lav fiskeriaktivitet i området for den endrede plasseringen av anlegget og at den nye omsøkte lokaliteten derfor kan aksepteres. Norges Fiskarlag skriver at det etter deres vurdering ikke må slippes ut legemidler som kan skade krepsdyr eller havmiljøet i nærområdet, og at kabler for strømforsyning ikke må bli nevneverdig til hinder for fiskeriaktiviteten.

Kystverket skriver i sitt høringsinnspill (14.07.2021) at lokaliteten ikke utgjør en særlig stor risiko eller er vesentlig til hinder for skipstrafikken. Det fremgår av Kystverkets uttalelse at det forutsettes at anlegget markeres i sjøkart og merkes etter Kystverkets anbefalinger.

NVE skriver i sitt høringsinnspill (6.09.2021) at Frøyabanken potensielt kan være egnet for havbasert vindkraft, men at NVE likevel ikke anser at Smart Fish Farm vil komme i konflikt med det foreslåtte vindfeltet, dersom det åpnes. Det er også lite sannsynlig at lokasjonen vil bli rammet av sjøkabler i forbindelse med eventuelle vindparker, hvis Frøyabanken skulle bli åpnet for havvindproduksjon.

I etterkant av høringen har NVE på oppdrag fra Olje- og energidepartementet identifisert nye områder som kan være aktuelle for fornybar energiproduksjon til havs. Et av de identifiserte områdene (Nordvest C) overlapper med den omsøkte lokaliteten.

Oljedirektoratet skriver i sitt høringsinnspill (2.07.2021) at den omsøkte lokaliteten i sin helhet er innenfor TFO-arealet, der det hvert år er mulig for petroleumsindustrien å søke om å få tildelt areal. Tildelinger av areal innenfor TFO-ordningen, innsamling av seismiske data, boring av brønner og utbygging av produksjon fra felt, vil ifølge Oljedirektoratet være operasjoner som det må tas hensyn til ved lokalisering av ny næringsaktivitet. Hvilke områder som er omfattet av utvinningstillatelser er dynamisk, i den forstand at utvinningstillatelser tildeles og tilbakeleveres og kan tildeles på nytt. Hele det angitte området har vært konsesjonsbelagt. Den omsøkte lokaliteten ligger per i dag utenfor aktive utvinningstillatelser for petroleum. Oljedirektoratet skriver at tidlig involvering og konstruktiv dialog om egnet lokalitet, etter deres syn i denne omgang har ført til en bedre løsning slik den nå er presentert, enn hva tilfellet var i den opprinnelige søknaden.

Som vedlegg til søknaden har SAO levert en områderelatert konsekvensutredning for Smart Fish Farm utarbeidet av SINTEF Ocean AS (18.03.2021). I rapporten gjennomgås blant annet miljø-, nærings- og arealinteresser i området for den omsøkte lokaliteten. Det fremgår av rapporten at det er overlappende interesser med olje- og gassproduksjon i nærheten og marin trafikk knyttet til olje- og gassproduksjon. Ellers er det ikke påvist konflikt med andre arealinteresser.

Fiskeridirektoratet har vurdert arealinteressene i området. Det er overlapp med petroleumsinteresser. Imidlertid legger Fiskeridirektoratet til grunn etter Oljedirektoratets høringsinnspill at disse interessene ikke er til hinder for at lokaliteten kan klareres for akvakultur. Lokaliteten overlapper også med identifisert havvindområde Nordvest C. Hvorvidt det vil bli etablert havvinnanlegg innenfor dette området og beliggenhet av slike eventuelle havvinnanlegg er usikkert. Fiskeridirektoratet vurderer ikke at hensynet til havvind taler mot etablering av akvakultur på den omsøkte lokaliteten. Lokalisering av Smart Fish Farm vil utelukke fiske med line i sikkerhetssonen til anlegget, og i området som okkuperes av fortøyingene. Sett i betraktning av den begrensede fiskeriaktiviteten i området taler imidlertid ikke dette i sterk grad mot etablering.

Fiskeridirektoratet vurderer etter dette at SAO har et stort behov for å få klarert lokaliteten, og at det ikke er andre arealinteresser som i særlig stor grad taler imot dette.

5.4 Tillatelser etter sektorlover

Det må være gitt tillatelser som kreves etter matloven, forurensningsloven, havne- og farvannsloven og dyrevelfersloven jf. laksetildelingsforskriften § 8-3 første ledd, bokstav c.

Havne- og farvannsloven

Akvakulturanlegg og andre merdanlegg i sjø er tiltak som faller inn under havne- og farvannsloven § 14 tredje ledd, bokstav a, og søknader om slike skal dermed som utgangspunkt alltid behandles av Kystverket. Imidlertid følger det av havne- og farvannslovens § 2 første ledd at loven gjelder i riket, herunder sjøterritoriet og de indre farvann. Begrepene «sjøterritoriet» og «indre farvann» er definert i territorialfarvannsloven (2003). Ifølge territorialfarvannsloven § 1 andre ledd danner grunnlinjene yttergrensen for de indre farvann og utgangspunkt for beregning av sjøterritoriet i jurisdiksjonsområdene utenfor i samsvar med folkeretten. I henhold til § 2 første ledd omfatter sjøterritoriet havområdet fra grunnlinjene ut til 12 nautiske mil fra disse. Etter havne- og farvannsloven § 2 fjerde ledd kan loven helt eller delvis gjøres gjeldende i norsk økonomisk sone og i jurisdiksjonsområder etablert i medhold av lov om Norges økonomiske sone. Havne og farvannsloven § 14 er imidlertid ikke gjort gjeldende i norsk økonomisk sone, og det kreves dermed ikke tillatelse etter loven til akvakulturanlegg som er planlagt etablert i denne sonen.

Matloven og dyrevelferdsloven

Det er Mattilsynet som kan gi tillatelse etter matloven og dyrevelferdsloven. Mattilsynet ga 18. august 2022 SAO tilsagn om godkjenning av lokalitet på vilkår. Vedtaket innebar godkjenning til etablering av åpent flytende anlegg på omsøkt lokalitet etter dyrevelferdsregelverket, og tilsagn om godkjenning etter dyrehelsereguleringen. Godkjenning og tilsagn om godkjenning er gitt med en maksimal tillatt MTB på 19.000 tonn. Det følger imidlertid av vedtaket at produksjonen ikke skal overskride en MTB på 9000 tonn før rapport med oppsummering av overvåkingsprogram for fiskevelferd og fiskehelse for den første produksjonssyklus er sendt Mattilsynet, og godkjenning til økt produksjon er gitt.

Når det gjelder dyrevelferd fremgår det også av Mattilsynets vedtak at før anlegget settes i drift skal det være utarbeidet konkrete planer for uttesting og dokumentasjon av at teknologi og levevilkår er egnet ut fra hensynet til fiskevelferd.

Når det gjelder tilsagnet om godkjenning etter dyrehelsereguleringen fremgår det av vedtaket at Mattilsynet ikke kan gi endelig godkjenning før anlegget er ferdig og klar til å tas i bruk.

Ifølge Mattilsynets vedtak må internkontrollsystemet være tilpasset lokaliteten og skal dokumenteres i den form og i det omfang som er nødvendig på bakgrunn av virksomhetens art, aktiviteter, risikoforhold og størrelse. Det må være utarbeidet grenseverdier for kritiske parametre for å sikre velferden til fisken. Det må også settes grenseverdier (stoppkriterier) for å sikre at produksjonen avbrytes ved uforsvarlig velferd. Overvåkingen av grenseverdiene må være koblet mot muligheter for å sette inn nødvendige risikoreduserende tiltak og tekniske og operasjonelle barrierer. Dette er

særlig viktig når kunnskapsgrunnlaget er begrenset eller usikkert, risikoen er stor, produksjonen er stor og metoder og utstyr er nytt.

Det foreligger tillatelser som kreves etter laksetildelingsforskriften § 8-3 c nr. 1 og 5.

Forurensningsloven

Utenfor norsk territorium er det Miljødirektoratet som kan gi utslippstillatelse etter forurensningsloven. Miljødirektoratet ga 28. juni 2023 SAO tillatelse til forurensende virksomhet til havs. Tillatelsen gjelder forurensning fra produksjon av matfisk av laks i sjø fra anlegget Smart Fish Farm på omsøkt lokalitet i Norskehavet. Tillatelsen gjelder en MTB på 19.000 tonn, og årsproduksjon på opptil 19.000 tonn. Tillatelsen er basert på forventet fôrforbruk på 23.750 tonn/år.

Av Miljødirektoratets vedtak følger blant annet at innen 6 måneder før første utsett av fisk i anlegget skal bedriften utarbeide program for utslippskontroll, utarbeide forslag til overvåkingsprogram, og gjennomføre sedimentanalyser for miljøgifter som finnes i fôret.

Ifølge vedtaket skal SAO overvåke mulige miljøeffekter av virksomheten for å kunne dokumentere påvirkningen av oppdrettsaktiviteten på det marine miljøet.

Før første utsett av fisk i anlegget skal bedriften også utarbeide en oversikt over hvilke muligheter man har for å redusere av forurensende utslipp fra oppdrett til havs i dag, og også redegjøre for hvorvidt det pågår relevant forskning på området, samt utrede nullutslippsløsninger, alternativt drivstoff og hybridløsninger.

Miljødirektoratet stiller en rekke vilkår for utslippstillatelsen. Disse fremgår av Miljødirektoratets vedtak.

SAO har ikke søkt om bruk av legemidler eller bruk av midler til impregnering av nøter. Ifølge Miljødirektoratets vedtak er utslipp av legemidler og impregneringsmidler derfor ikke er tillatt.

Det foreligger tillatelser som kreves etter laksetildelingsforskriften § 8-3 bokstav c nr. 2.

5.5 Særlig om merking

SAO skriver i søknaden at når det gjelder merking legges akvakulturdriftsforskriften og forskrift om farvannsskilt og navigasjonsinnretninger til grunn med noen tilpasninger:

- Krav til lysrekkevidde på minimum 5 nautiske mil
- AIS navigasjonsinnretning fysisk på anlegget
- Anlegget avbildes i sjøkart iht. fysisk størrelse/utforming pluss sikkerhetszone. Ankerliner og anker tegnes inn i sjøkart
- Arealet for anlegget innrettes slik at det trigger advarsler i ECDIS om bord på skip.

Ifølge søknaden vil SAO holde dialogen med Kystverket og implementere eventuelle nye krav til merking.

Fiskeridirektoratet stiller vilkår om godkjenning av plan for merking når endelig design av anlegget foreligger (se punkt 1.1). Plan sendes til Fiskeridirektoratet som på bakgrunn av dialog med Kystverket kan gi godkjenning av planen. Ved behov kan Kystverket veilede søker om merking.

5.6 Maksimal tillatt biomasse

SAO har søkt om å klarere lokaliteten for 19.000 tonn MTB, som er den biomassen Smart Fish Farm er dimensjonert for. Samtidig er det søkt om å tilknytte åtte utviklingstillatelser á 780 tonn maksimalt tillatt biomasse (totalt 6.240 tonn MTB). SAO har ikke søkt om å tilknytte andre tillatelser til lokaliteten.

Ifølge SAO har selskapet et behov for å få klarert lokaliteten for en større MTB enn summen av utviklingstillatelsene. Som følge av de store investeringene som gjøres i Smart Fish Farm trenger selskapet en forutsigbarhet knyttet til at selskapet på sikt vil kunne fylle anlegget på denne lokaliteten med den biomassen anlegget er dimensjonert for.

Etter Fiskeridirektoratets vurdering vil det som utgangspunkt ikke være behov for å klarere en lokalitet for en høyere MTB enn samlet tillatelses MTB på lokaliteten. Imidlertid er havbruk til havs en helt ny satsing. Smart Fish Farm er et pilotanlegg, og SAO løper en høy risiko blant annet som følge av store investeringskostnader. Fiskeridirektoratet vektlegger derfor SAO sitt behov for forutsigbarhet i denne saken.

Av betydning for denne vurderingen er også at størrelsen på MTB ikke vil påvirke arealbeslaget. Størrelsen på tildelt MTB vil derfor ikke ha betydning for avveiningen av arealinteresser. Videre har vi kommet til at det vil være «miljømessig forsvarlig» å klarere lokaliteten med en biomasse som omsøkt.

Fiskeridirektoratet har etter dette kommet til at lokaliteten kan klareres for en biomasse på 19.000 tonn MTB. Vi presiserer imidlertid at biomassen ikke skal overstige den maksimalt tillatte biomassen som følger av tillatelsene som er tilknyttet lokaliteten, se også akvakulturdriftsforskriften § 47.

6. Konklusjon og avsluttende bemerkninger

Fiskeridirektoratet har kommet til at vilkårene i laksetildelingsforskriften § 8-3 for lokalitetsklarering av Smart Fish Farm på lokaliteten Frøya er oppfylt. Det følger da av bestemmelsen at lokaliteten «kan» klareres. Direktoratet vurderer at klarering av lokalitet for Smart Fish Farm vil være et viktig steg mot å kunne realisere havbruk til havs i Norge. Dette vil kunne bidra til økt lønnsomhet og konkurransekraft for norsk akvakultur, jf. akvakulturloven § 1 og laksetildelingsforskriften § 1-1. Fiskeridirektoratet kan ikke se noen tungtveiende grunner for å ikke klarere lokaliteten.

Fiskeridirektoratet viser ellers til drøftelsen under punkt 5 av om vilkårene i § 8-3 er oppfylt, herunder at direktoratet vurderer at etableringen vil være «miljømessig forsvarlig». Fiskeridirektoratet har etter dette kommet til at lokaliteten «Frøya» skal

klareres for de åtte utviklingstillatelsene som er tildelt til utvikling av Smart Fish Farm. Maksimalt tillatt biomasse på lokaliteten er 19.000 tonn. Biomassen på lokaliteten kan likevel ikke på noe tidspunkt overstige den maksimalt tillatte biomassen som følger av tillatelsene som er tilknyttet lokaliteten. Utviklingstillatelsene er gitt med en varighet på 5 år. Tillatelsene kan forlenges etter søknad til Fiskeridirektoratet, jf. laksetildelingsforskriften § 6-4.

Vi viser for ordens skyld til laksetildelingsforskriften § 9-1 første ledd om tilbaketrekking av akvakulturtillatelse eller lokalitetsklarering på bakgrunn av passivitet.

Akvakulturloven med tilhørende forskrifter regulerer i all hovedsak tildeling av tillatelser og drift, og regulerer ikke direkte arbeidstakernes helse, miljø og sikkerhet og arbeidsrettslige forhold for øvrig. Helse, miljø og sikkerhet for arbeidstakere i innaskjærs akvakulturvirkosomhet er regulert gjennom arbeidsmiljøloven og tilhørende forskrifter. Arbeidsmiljøloven gjelder «virksomhet som sysselsetter arbeidstakere» med unntak av «sjøfart, fangst og fiske», jf. arbeidsmiljøloven § 1-2 annet ledd. Siden ingen jurisdiksjongrense er angitt i loven betyr dette at loven gjelder på norsk territorium. Det vil si innenfor territorialgrensen som befinner seg 12 nautiske mil (nm) målt fra grunnlinjene. Lokaliteten «Frøya» befinner seg i sjøområdene utenfor arbeidsmiljølovens geografiske virkeområde. Det foregår et regelverksarbeid for å fastsette hvilket regelverk som skal gjelde for arbeidstakere i havbruk til havs. Fiskeridirektoratet legger til grunn at dette vil være fastsatt før det skal være drift på Smart Fish Farm. I motsatt fall må SAO avklare med arbeidsmyndighetene hvorvidt, og under hvilke forutsetninger, det kan være personer i arbeid på anlegget.

7. Klageadgang

Vedtaket kan påklages, jf. forvaltningsloven § 28. Klagefristen er tre uker, jf. forvaltningsloven § 29.

Med hilsen

Jon-Erik Henriksen
divisjonsdirektør

Anne Brønsten Osland
seksjonssjef

Brevet er godkjent elektronisk og sendes uten håndskreven underskrift.

